

Управління культури Закарпатської облдержадміністрації
Ужгородське державне музичне училище імені Д. Є. Задора
Закарпатська організація Національної спілки композиторів України

*До 70-річчя заснування
Ужгородського державного музичного училища
імені Д. Є. Задора
та
20-річчя діяльності
Закарпатської організації
Національної спілки композиторів України*

ПРОФЕСІЙНА МУЗИЧНА КУЛЬТУРА ЗАКАРПАТТЯ: ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ

Випуск третій

Ужгород
Всеукраїнське державне
видавництво "Карпати"
2016

Третій випуск збірки “Професійна музична культура Закарпаття: етапи становлення” є продовженням публікації матеріалів (спогадів, наукових статей, есе) про найпомітніших учасників музичного процесу, їхні твори і найважливіші музичні події сучасності в Закарпатті та за його межами.

Абсолютна більшість матеріалів йдуть до широкого читача вперше. Упорядники видання сподіваються, що ці публікації допоможуть краще і точніше, в максимально можливій повноті збагнути і оцінити непростий процес становлення, розвитку, досягнень та перспектив закарпатської професійної музичної культури і її ключових творців.

Видання приурочене до 70-річчя заснування Ужгородського державного музичного училища імені Д.Є. Задора та 20-річчя діяльності Закарпатської організації Національної спілки композиторів України.

Редакційна колегія:

Мокану Л. М. – викладач-методист Ужгородського державного музичного училища імені Д. Є. Задора, лауреат премії ім. Д. Задора, відмінник освіти України, член НСКУ;

Росул Т. І. – кандидат мистецтвознавства, доцент Ужгородського Національного університету, викладач-методист Ужгородського державного музичного училища імені Д. Є. Задора, лауреат премії ім. Д. Задора, член НСКУ;

Стегней С. Н. – директор Ужгородського державного музичного училища імені Д. Є. Задора, викладач-методист, відмінник освіти України, заслужений працівник культури України;

Теличко В. Ф. – голова Закарпатської організації НСКУ, заслужений діяч мистецтв України, доцент Мукачівського державного університету, викладач-методист Ужгородського державного музичного училища імені Д. Є. Задора, лауреат премій ім. Д. Задора та братів Шерегіїв.

Рецензент – професор, проректор Львівської Національної музичної академії ім. М. В. Лисенка, лауреат Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка, заслужений діяч мистецтв України Віктор Каміньський

Книга видана за сприяння управління культури
Закарпатської облдержадміністрації (начальник управління В. В. Фролова)

*“Професійна музична культура Закарпаття...” – 4502 книга
Всеукраїнського державного ордена Дружби народів
видавництва “Карпати” від часу його заснування (1945)*

З М І С Т

Розділ I. Наші досягнення	7
<i>Євген Станкович. Усвідомлення краси і музики</i>	8
<i>Світлана Стегней. Шлях високого мистецтва</i>	9
<i>Юлія Пучко. Каталізатор музичного життя</i>	15
Розділ II. Музична культура та освіта	23
<i>Рената Сокачик. Ювілейний звіт закарпатських композиторів</i>	24
<i>Інна Попова. Музична культура Закарпаття у минулому та сьогодні</i>	31
<i>Віктор Теличко. Дезидерій Задор і професійна композиторська традиція в Закарпатті в другій половині ХХ століття</i>	42
<i>Юрій Чекан. Комунікативна тріада “композитор – виконавець – слухач” у сучасному соціокультурному просторі</i>	47
<i>Володимир Волонтир. Мукачівська хорова школа хлопчиків та юнаків</i>	55
<i>Михайло Бейреш. Під сузір’ям животворної пісні</i>	59
<i>Людмир Філоненко. Музично-просвітницька діяльність Ярослава Барнича в Ужгороді</i>	66
<i>Ігор Задорожний. Львівська диригентська школа та її фундатор Микола Філаретович Колесса</i>	76
<i>Наталія Стинич. Празнична Літургія в селі Лазещина</i> ..	83
<i>Василь Габорець. Чарівна перлина Срібної Землі</i>	92
<i>Василь Габорець. Елітна музика вічності</i>	97
Розділ III. Творчі особистості	103
<i>Людмила Мокану. Незабутні зустрічі</i>	104
<i>Стефанія Павлишин. Небуденна постать</i>	113

Ігор Задорожний

Львівська диригентська школа та її фундатор Микола Філаретович Колесса

У розвитку музичної культури України важливе місце належить музично-виконавським школам, які сформувались у ХХ столітті у великих регіональних центрах, де діяли оперні театри, філармонічні оркестри, професійні навчальні заклади. На сьогодні значна увага наукових студій спрямована на осмислення різносторонніх аспектів формування професійної музичної освіти, музично-виконавських шкіл [2], розвитку та становлення хорових шкіл [7], диригентської професії [8], сутності творчої діяльності диригента [9 – 10].

Система диригентсько-виконавської підготовки в Україні складалась упродовж тривалого часу і набула сучасних рис у середині ХХ ст., коли були сформовані кафедри диригування в консерваторіях Києва, Одеси, Львова, Харкова. У сучасному процесі соціально-економічних перетворень, реформувань в освіті важливим є здійснення ширших узагальнень щодо діяльності диригентсько-виконавських шкіл, усвідомлення творчих здобутків окремих персоналій, їхнього науково-методичного і практичного досвіду, необхідних у визначенні подальших шляхів розвитку професійної музичної освіти.

Помітним явищем музичної культури України є Львівська диригентська школа, заснування якої належить лауреату Шевченківської премії, народному артисту України, академіку Миколі Філаретовичу Колессі (1903 – 2006). За останні десятиліття зростає зацікавленість його творчою діяльністю. У ряді публікацій осмислюється творчий шлях та “феномен Колеси” в контексті його багатогранної діяльності як композитора, диригента і педагога [3; 4; 7], здійснюється спроба представлення здобутків Львівської диригентської школи через призму виконавської та педагогічної діяль-

ності його учнів [1], що в цілому засвідчує спрямування наукових інтересів у пізнанні творчої особистості мистця.

Все ж актуальним залишається необхідність глибшого усвідомлення творчого методу М.Ф. Колесси, простеження витоків та специфіки формування професійних засад Львівської диригентської школи, визначення музично-педагогічних принципів, які сприяли популяризації і розвитку диригентської професії, утвердження у системі музично-освітніх закладів, забезпечували загальний поступ музично-виконавського мистецтва України.

Композиторська, виконавська і педагогічна діяльність мистця позначена соціокультурними особливостями середовища, у якому здобувалась професійна освіта, відбувалось формування його світогляду, визначались спрямування та риси музичної стилістики творів, кристалізувалась диригентська майстерність та творча теоретико-педагогічна практика.

Як згадує М.Ф. Колесса, особливості хорового співу він пізнавав у родинному колі, у гімназійному хорі, де часто старався керувати співаками, а гру на інструменті і теорію музики вивчав у Вищому музичному інституті. Восени 1924 року він почав студії у Карловому університеті у Празі (на музикологічному відділі слухав лекції З. Неєдли). Одночасно у педагогічному інституті ім. М. Драгоманова упродовж 1924 – 1925 рр. опановував гармонію у Федора Якименка (брата Якова Степового), а початки навичок диригування отримав у Платоніди Щуровської (асистентки О. Кошиця) [4, С. 98].

З перших років навчання у Празькій консерваторії вивчав елементи курсу диригування у М. Долежіля, на основі його праці “Інтонія і елементарний ритм” (1921). І хоча у класі значна увага приділялася вивченню теорії, все ж відбувалось знайомство з різними способами і прийомами диригування. На останньому курсі консерваторії М. Колесса завершував студії диригування в Отокара Острічила, головного диригента Празької національної опери, учня Зденека Фібиха. Саме у нього він опановує практику роботи із симфонічним оркестром, диригує першу частину “Неза-

кінченої симфонії” Ф. Шуберта. Також курс диригування проходив у Павла Дедечка, який завершив першою частиною симфонії “З Нового Світу” Антоніна Дворжака. То ж диригування вивчав у багатьох педагогів, пізнавши різні школи [4, С. 189 – 190].

У 1928 році М. Колесса вступає до Школи Вищої Майстерності у клас Вітезслава Новака, під керівництвом якого написав “Пассакалію, скерцо і фугу”, фортепіанний квартет, “Варіації на власну тему для симфонічного оркестру”. В. Новак надзвичайно був закоханий у словацьку народну музику, а тому свої естетичні погляди і спрямування у творчій діяльності передавав своїм учням.

Саме у культурно-мистецькому середовищі Праги М. Колесса відвідує оперні спектаклі, симфонічні концерти під орудою відомих європейських диригентів Фелікса Вайтгартнера, Бруно Вальтера, Фріца Буша, Вільгельма Фуртвенглера, що значно збагачувало і доповнювало солідну диригентську і композиторську підготовку, сприяло формуванню художнього смаку та рис індивідуального стилю, орієнтувало у модерністських напрямках та виборі майбутніх мистецьких пріоритетів [4, С. 101].

Після повернення з Праги починається його новий і тривалий період викладацької та виконавської діяльності. Він працює викладачем Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка, проводить репетиції в оперній студії консерваторії Польського музичного товариства при підготовці оперних вистав “Викрадення із сералу” В.А. Моцарта, “Фауст” Ш. Гуно, “Севільський цирульник” Дж. Россіні та ін. Залучається до керівництва хоровими колективами: “Станіславський Боян”, “Львівський Боян”, “Стрийський Боян”, “Думка” м. Станіслава, організовує у 1937 році “Студіохор”, керує чоловічим хором “Бандурист” та дитячим хором ВМІ ім. М. Лисенка.

Задля професійного опанування техніки диригування, М. Колесса підготував посібник “Диригентський poradnik” (виданий 1938 року), який неодноразово перевидавався під назвою “Основи техніки диригування” (1960, 1973, а також російською мовою у 1981 році у видавництві “Музична Україна”).

Подальше зростання М. Колесси проходило в середовищі професійних колективів, зокрема як диригента симфонічного оркестру Львівської обласної філармонії, головного диригента капели “Трембіта”, диригента Львівського театру опери і балету. Під його керівництвом виконувались твори різних стилів і напрямків, симфонії та увертюри Людвіга ван Бетховена, твори В.А. Моцарта, Ф. Шуберта, Ф. Ліста, Й. Брамса, С. Монюшка, Б. Сметани, А. Дворжака, Й. Сука, М. Глінки, П. Чайковського, М. Римського-Корсакова, твори українських композиторів, зокрема М. Лисенка, С. Гулака-Артемовського, В. Барвінського, Б. Лятошинського, М. Вериківського, Л. Ревуцького, В. Косенка. Упродовж тривалої диригентської діяльності у концертах з М. Колессою виступали видатні виконавці-піаністи Святослав Ріхтер, Марія Грінберг, скрипалі Леонід Коган, Давид Ойстрах, провідні українські виконавці Рада Лисенко, Олег Криштальський, Марія Крушельницька, Юрій Крих і багато ін. Неперевершеною вважають інтерпретацію Колессою симфонії-кантати “Кавказ” С. Людкевича, яка належить до найскладніших творів української та світової музики ХХ ст. [4, С. 199 – 200].

Виконавська творчість, диригентська майстерність Маєстро стала тією мистецькою вершиною, яка захоплювала його учнів благородством манери, стриманістю і темпераментом, вражала естетичністю, чіткістю і виразністю рухів, високопрофесійною інтерпретацією, сприймалась та високо цінувалась культурно-мистецьким середовищем, відомими композиторами Пилипом Козицьким, Василем Барвінським, Станіславом Людкевичем [4, С. 198 – 199].

Багаторічна педагогічна діяльність М. Колесси тісно пов’язана із Львівською державною консерваторією ім. М.В. Лисенка, у якій працював на посаді ректора (1953 – 1965 рр.), очолював кафедру диригування (1965 – 1974), а з виходом на пенсію (1974) – професора-консультанта.

Чи не найбільш ваговою заслугою М. Колесси вважають заснування Львівської диригентської школи, яка у всеукраїнському масштабі яскраво репрезентувалась високим професіоналізмом

його учнів: оперно-симфонічних диригентів, серед яких народний артист СРСР Стефан Турчак (працював головним диригентом Державного симфонічного оркестру України і Національної опери України) [11], народний артист України Ярема Скібінський (головний диригент Одеського державного академічного театру опери та балету, професор Одеської державної музичної академії ім. А.В. Нежданової), народний артист України Іван Гамкало (диригент Національної опери ім. Т. Шевченка, професор Національної музичної академії ім. П.І. Чайковського), народні артисти України Юрій Луців, Іван Юзюк (професори кафедри диригування Львівської музичної академії ім. М.В. Лисенка), заслужений діяч мистецтв України Руслан Дорожівський (професор, головний диригент симфонічного оркестру інституту мистецтв Прикарпатського Національного університету ім. В. Стефаника), заслужений артист України, професор ЛДМА ім. М.В. Лисенка Ярема Колесса, відомі хорові диригенти і педагоги, зокрема В. Василевич, З.-Б. Антків, М. Антків, Є. Вахняк, І. Небожинський, Л. Бобер, І. Левинєць і багато ін. [1].

В усвідомленні граней педагогічного таланту Маєстро важливими є спогади учнів, у яких окреслюються тонкощі індивідуальних прийомів та особливості майстерності педагога [3].

Народний артист України, професор Ю. Луців, узагальнюючи педагогічні принципи М. Колесси, підкреслює надзвичайну вимогливість та схильність до педантичності. Студенти, що мріяли стати професійними диригентами, переймали у професора акуратність і ретельність у вивченні кожного твору, відповідальне ставлення до фаху, уникнення розхлябаності та поверховості. Професор Колесса був прихильником виховання студентів на міцній класичній основі, формував їхню індивідуальну диригентську манеру, осягаючи естетику шедеврів різних стилів минулого, з поступовим зверненням до сучасної музики.

Характерним для М.Ф. Колесси було зосередження уваги студента на глибокому і послідовному аналізі форми музичних композицій, гармонічному аналізі, на здійсненні теоретичних узагальнень, які сприяли усвідомленню в найдрібніших деталях

образно-емоційної концепції твору. Саме такий підхід складав основу подальшого опанування диригентської техніки [4, С. 211].

Як згадує народний артист України, професор І. Гамкало, багато студентів прагнули потрапити саме в клас диригування до М. Колесси [4, С. 213]. Авторитет і незвичайна його популярність серед молоді була зумовлена поєднанням у творчій виконавсько-диригентській діяльності ряду художньо-естетичних і професійних рис. Він демонстрував емоційний запал і темперамент, глибоке співпереживання тих почуттів, які виражав композитор, стриманість, коректність, точність у прочитанні тексту, тобто той найвищий професіоналізм, який увиразнювався і сприймався, як диригентська школа.

М. Колесса вибирав у свій клас тільки тих учнів, котрі, на його думку, відповідали вимогам майбутньої професії диригента. Він радів їхнім успіхам, доброзичливо та уважно за ними спостерігав, піклувався про них. [4, С. 214 – 215]. Його педагогічний почерк в значній мірі визначають загальна висока культура й ерудиція, глибокі знання педагогіки, психології та вміння використати їх у процесі навчання і виховання [3].

Як педагог-диригент він вдало поєднував високий професіоналізм, вимогливість та коректність, точність та докладність, закоханість і відданість музичному мистецтву, ретельність у диригентській діяльності, блискучий інтелект та ерудованість [4, С. 215].

На кафедрі диригування консерваторії завжди панувала творча атмосфера стремління до пізнання художньо-професійних вершин диригентсько-виконавського мистецтва, висока культура взаємовідносин між педагогами і студентами, у чому авторитетом і прикладом завжди був Микола Філаретович Колесса. Як відзначає Мирослав Скорик, "... він сам був прекрасним диригентом, і його творча теоретико-педагогічна практика, основи якої він узагальнив у підручнику, дала блискучі результати" [4, С. 6].

Композиторська, виконавська, музично-педагогічна діяльність М.Ф. Колесси у своїй багатогранності засвідчує фундаментальність основ, на яких сформувалась Львівська диригентська школа, виховалось ряд поколінь оперно-симфонічних, хорових диригентів

тів, педагогів, які на сьогодні у різноманітні творчих позицій і методик демонструють й опираються на професійні засади теорії і практики високодостойного Маестро, що переконує у необхідності глибокого усвідомлення, збереження та утвердження його творчого методу в сучасному музично-освітньому просторі України.

Література:

1. Балух Ю. Львівська диригентська школа. Творчі портрети учнів академіка М.Ф.Колесси [Текст] : науково-популярне видання/ Ю.І. Балух. – Львів: В-во “Сполом”, 2011. – 68 с.: іл.(8), портр.
2. Берегова О. Музично-виконавські школи України: етапи становлення у ХХ столітті / Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського – Вип. 67. – Музична культура України 20 – 30-х років ХХ століття: тенденції і напрями. – Київ: НМАУ ім. П.І. Чайковського, 2008. – С.132 – 150.
3. Бобер Л., Юзюк І. Грані педагогічного таланту// Микола Колесса – композитор, диригент, педагог: Збірка статей. – Львів: 1997. – С. 108 – 111.
4. Кияновська Л. Син століття. М.Колесса в українській культурі ХХ віку. Сім новел з життя артиста. – Львів: НТШ, 2003. – 293 с.
5. Колесса М. Основи техніки диригування. – Київ: Музична Україна, 1973.
6. Лашенко А.П. З історії київської хорової школи. – К.: Музична Україна, 2007. – 197 с., іл.
7. Микола Колесса – композитор, диригент, педагог: Зб. статей / Упоряд. та ред. Я. Якуб'як. – Львів, 1996. – 132 с.
8. Макаренко Г.Г. Історичні етапи становлення та розвитку диригентської професії // Проблеми сучасного мистецтва і культури. Проблеми професійної педагогічної діяльності: Збірник наукових статей. – Київ: Науковий світ, 2002. – С. 175 – 183.
9. Макаренко Г. Творчість диригента: естетико-мистецтвознавчі виміри [Текст]: монографія / Г.Г.Макаренко. – К.: Факт, 2005. – 328 с.
10. Макаренко Г. Г. Творчість диригента у контексті інтегративного підходу. – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства за фахом 17.00.01 – Теорія та історія культури. – Національна музична академія України імені П. І. Чайковського, Міністерство культури і туризму України. – Київ, 2006.
11. Рожок В. І. Творчість Стефана Турчака в контексті музично-театральної культури України 60-х – 80-х рр.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. мистецтвознавства / В. І. Рожок. – К., 1997. – 44 с.

Наталія Стинич

Празнична Літургія в селі Лазещина

Маючи на меті дослідити літургійний спів на Закарпатті на сучасному етапі, а саме збереження традицій літургійного співу впродовж років, розглянемо вибрані музичні тексти Літургії Іоана Златоустого, використовуючи розшифровані тексти з фонозапису записаного в селі Лазещина Рахівського району Закарпатської області¹.

Село розташоване у південно-східній частині Закарпатської області, біля підніжжя гір Говерли і Петроса. На півночі села знаходиться Яблунецький перевал і є східними воротами Закарпатської області, оскільки межує з Надвірнянським районом Івано-Франківської області². До історичних пам'яток села Лазещина відноситься Петро-Павлівська церква, збудована в 1827 році на місці Михайлівської церкви, яка наприкінці ХVІІІ століття згоріла під час будівництва залізниці. У церкві знаходиться Євангеліє 1733 року та церковний дзвін 1796 року. Сьогоднішній настоятель – отець Степан докладає всіх зусиль, щоб зберегти мир, повагу до віри та традицій.

Історія Лазещини, як і будь-якого іншого закарпатського села, наповнена багатьма подіями, які пов'язані насамперед з постійною зміною влади, переходом її від держави до держави, що безумовно формувало силу духу народу, котрий тут жив і живе до сьогоднішнього дня. Звертаючись до історичних подій, знайдемо такі факти, що наприкінці ХІХ – початку ХХ століття в епоху володарювання на Закарпатті Австро-угорської влади, русинську назву Лазещина було замінено на угорську – Novas alja, що в перекладі значило “підніжжя полонин”. Перша письмова згадка про село датується 1555 роком, коли Лазещина в складі Ясіня належала

¹ 12.07.2011 записана Наталією Стинич.

² Бузак Л.Ю., Франц Л.І., Климпуш М.М. “Говерла - візитна картка с.Лазещина”. - Громада. Інформаційно-аналітичний бюлетень проекту “Захистимо Карпати зусиллями громади” № 3, 2004.